

Отбранителната политика на Република България в съвременния външнополитически контекст

*Лекция на министъра на отбраната Аню Ангелов пред студенти в
Университета за национално и световно стопанство, Факултет
„Международна икономика и политика”
5 април 2011 г.*

Уважаеми господин ректор,

Уважаеми преподаватели,

Скъпи студенти,

За мен е изключително удоволствие и едновременно с това предизвикателство да се обърна днес към вас, младите специалисти по международни отношения. Темата, която ще ви представя днес, е за приноса на отбранителната политика за реализирането на външните отношения на Република България, които са в основата на външната ни политика.

Отбранителната политика е елемент от цялостната политика за национална сигурност и е насочена към създаването на благоприятна външна среда за реализирането на националните интереси. Това се осъществява посредством развиването, усъвършенстването и използването на отбранителните способности в контекста на конституционните изисквания и поетите от нас международни ангажименти. В това си качество, тази политика се явява едно от важните и незаменими средства в подкрепа на реализирането на външнополитическата стратегия на държавата. Целта на настоящата лекция е да ви запозная с практическия принос на отбраната за постигане на външнополитическите цели на страната. По-конкретно, тук става въпрос за приноса ни към НАТО и Общата политика за сигурност и отбрана на ЕС, двустранното и регионалното сътрудничество в сферата на отбраната и международните договори с военни измерения, по които България е страна.

Най-значимият фактор, който влияе върху отбранителната политика е средата за сигурност и разбирането за рисковете и заплахите. Отличителната черта на съвременната среда за сигурност е нейният динамизъм и до голяма степен непредсказуемост. Пред очите ни се зараждат нови кризисни ситуации, които изискват незабавен отговор. Това е нещо, което бе немислимо в условията на статичното блоково противопоставяне в периода от края на Втората световна война до падането на Берлинската стена. Даже отделните „малки” кризи от периода на Студената война бяха следствие на световното противопоставяне на двата лагера. Основно значение за изграждането на отбраната по онова време бе, че противникът е ясно идентифициран, а в основата на военната доктрина бе отбраната на границите и защитата на териториалната цялост на страната.

Днес това вече не е релевантно. Динамичните процеси в света в последните двадесет години изцяло разрушиха тази схема. Промениха се източниците и характера на заплахите. Нима нашите граници днес са застрашени от държава или съюз от държави? Естествено, че не. Този извод се съдържа в наскоро приетата Стратегия за националната сигурност на Република България. Стратегията е документът, който систематизира основните характеристики на средата за сигурност, дефинира целите на политиките в областта на сигурността и дава насоки за тяхното реализиране. Аз считам, че е необходимо всеки, интересуващ се от въпросите на сигурността, добре да познава Стратегията за сигурност. Това в още по-голяма степен се отнася за политиците и десижън-мейкърите.

Стратегията интерпретира външната среда за сигурност през призмата на националните ни интереси, определя рисковете и заплахите и казва как да се справим с тях. Този документ, като израз на национален консенсус, е задължителен за всички институции по отношение на предприеманите от тях действия за гарантирането на вътрешната и външната сигурност на страната и реализирането на националните интереси.

Стратегията за сигурност определи глобализацията като водеща тенденция, която влияе върху цялостното развитие на външната среда за сигурност, а глобализацията заличава традиционното разделение между „вътрешна“ и „външна“ сигурност. Нашите, както и съюзните оценки на средата за сигурност в дългосрочен план недвусмислено сочат, че вече не сме изправени пред масирана конвенционална заплаха на териториалната цялост, а пред широк спектър от асиметрични рискове и заплахи, често пъти идващи от региони, далеч от границите ни. Нито една от съседните държави не се разглежда като потенциален противник и не съществува пряка военна заплаха за суверенитета и териториалната цялост в дългосрочна перспектива. Дори и такава заплаха все пак да се появи в обозримо бъдеще, ние ще можем по всяко време и при всякакви обстоятелства да разчитаме на системата за ранно предупреждение, на политически и дипломатически инструменти, и не на последно място – на безрезервната помощ на съюзниците ни от НАТО. Националната отбрана е неделима част от колективната и това е най-голямото преимущество, което получаваме от членството си в НАТО. Затова от нас вече не се изисква да поддържаме статична териториална отбрана, каквато имахме по времето на блоковото противопоставяне преди повече от 20 години, а да развиваме способности, с които да сме готови да посрещнем именно предизвикателствата от днешния ден, а не тези от вчера. В това е смисълът от участието ни в ръководени от НАТО и ЕС операции, за което ще говоря по-нататък.

Каква отбрана е необходима на България и за какво да се разходва приоритетно заделеният финансов ресурс са сред въпросите, на които ние в Министерството на отбраната трябва да отговорим пред българското общество.

В тази връзка, за година и половина, откакто настоящото правителство пое управлението на страната, ние направихме детайлна оценка на състоянието на Въоръжените сили в рамките на проведения Преглед на структурите на Въоръжените сили. Разработени бяха адекватни на средата за сигурност и нашите интереси като член на НАТО и ЕС модели-сценарии на действие на Въоръжените сили. Оценени бяха възможностите на страната да заделя ресурс за отбрана и в резултат на целия този процес бе разработена визия за развитието на сектора. Политически това бе оформено в изготвянето и приемането от Народното събрание на Бяла книга за отбраната и Въоръжените сили. Българските въоръжени сили имат три основни мисии: „Отбрана”, която се осъществява в контекста на чл. 5 от Северноатлантическия договор, „Подкрепа на международния мир и сигурност” и „Оказване на подкрепа на населението при бедствия и аварии”. Нашата способност да изпълняваме и трите мисии, в контекста на участието ни в системата за колективна отбрана на НАТО и Общата политика за сигурност и отбрана на ЕС, може да гарантира в най-пълна степен интересите и сигурността на страната в съвременната стратегическа среда.

В този контекст за пореден път ще заявя, че днес все още трудно се преживяват останалите от недалечното минало стереотипи в мисленето, които затрудняват постигането както на единна интерпретация на средата за сигурност, така и на съгласие относно най-добрия начин да се отговори на новите предизвикателства. Обремененото от миналото мислене най-отчетливо днес се проявява в схоластичния спор коя от трите мисии е по-важна. Ще повторя за пореден път, че трите мисии са взаимно допълващи се и взаимно подкрепящи се. Мисията в подкрепа на международния мир и сигурност например, допринася за отбраната на страната по един адекватен на съвременната стратегическа среда начин. Защото именно участието ни в международни операции по линия на НАТО и Общата политика за сигурност и отбрана на ЕС гарантира, че рисковете и заплахите, идващи отвъд националните ни граници, няма да достигнат до нас. Като посрещаме предизвикателствата там, където се появят и във възможно най-ранен етап, ние гарантираме по най-надежден начин националната си сигурност. Така се осъществява надеждна превантивна защита. Нещо повече – чрез участието си в операции, ръководени от НАТО и ЕС, ние създаваме не само благоприятна външна среда за реализацията на нашите интереси, но също така и добри условия за постигането на целите на външната политика на страната и повишаване на авторитета на България в НАТО и в ЕС. Това е един от начините, по който отбранителната политика подкрепя усилията на българската дипломация за реализирането на външнополитическите ни приоритети.

В своята дейност Министерството на отбраната се стреми не само да ползва предимствата на колективната отбрана, но и да работи за нашия активен принос към нея, т.е. България да не бъде пасивен консуматор на сигурност. Предвид казаното от мен, ще припомня, че през ноември миналата година на срещата на върха на НАТО в Лисабон ние, заедно с останалите съюзници,

приехме новата Стратегическа концепция, която ще ръководи Алианса през настоящото второ десетилетие на 21-ви век. В този документ за пореден път потвърдихме значението на чл. 5 от Вашингтонския договор, като в подкрепа на колективната отбрана добавихме още две важни задачи, а именно – противоракетната отбрана и кибернетичната сигурност. Новата стратегическа концепция е израз на споделеното ни разбиране, че само единни и солидарни можем да посрещнем всякакви възможни предизвикателства пред сигурността. Нещо повече – тази концепция за пореден път потвърждава неделимостта на сигурността на Алианса. В това е смисълът и на нашите усилия да предотвратим възможността заплахите да достигнат до границите на която и да е страна-член.

През изминалата седмица се навършиха седем години, откакто България стана член на НАТО. Присъединяването ни към НАТО през 2004 г. и участието ни в Общата политика за сигурност и отбрана на ЕС като страна член на ЕС от януари 2007 г., изискват от нас полагаане на сериозни усилия и разходване на значителни ресурси. Членството в НАТО и ЕС от своя страна носи и неоспорими предимства, с които в миналото не сме разполагали. Нашата сигурност никога не е била по-надеждно гарантирана, отколкото днес. И никога не сме били в по-благоприятна позиция да влияем на стратегическата среда за осъществяването на нашите и съюзните интереси. Още повече, че днес ние сме равноправен съюзник. Ние следва да бъдем солидарен и предвидим член на НАТО и ЕС, като допринасяме активно за колективната отбрана и сигурност. Това днес ние постигаме практически като участваме непосредствено в отбранителното планиране на Алианса и като допринасяме с декларирания пакет от способности по Целите на въоръжените сили, както и чрез непосредствен принос с военни формирования в ръководените от НАТО, ЕС и ООН операции по поддържане на мира, като към настоящия момент Въоръжените сили на България участват в 9 операции и мисии извън страната с над 750 души.

В това е смисълът и от участието ни в операцията на НАТО в Афганистан, която е най-мощната военна операция, предприемана досега от Алианса. Към момента там имаме 606 военнослужещи, включително четири оперативни групи за обучение и връзка (OMLT), които подпомогнат подготовката на Афганистанската армия за поемане на отговорността за сигурността в страната, с обща численост 76 души, разположени в Кабул и Кандахар. Смея да твърдя, че доверието към нас на международната общност и съюзниците зависи от това как нашите формирования се справят със задачите си. От личните ми наблюдения в зоната на операцията мога уверено да споделя, че авторитетът на България и Българската армия е на много високо ниво.

Споменах Афганистан, но не мога да не обърна внимание на обстановката в Либия. Накратко ще изложа ситуацията, тъй като очаквам да имате много въпроси по темата. С решение на Северноатлантическия съвет на 28 март т.г. командването на операцията бе поето от НАТО, в съответствие с резолюция

1973 на Съвета за сигурност на ООН. Тъй като е съюзна операция, според Закона за отбраната и въоръжените сили, решението за участие се взема от Министерския съвет, който уведомява незабавно Народното събрание и президента. В изпълнение на правомощията си на 30 март правителството разреши изпращането на фрегатата „Дръзки” в операцията на НАТО „Обединен защитник” в подкрепа на оръжейното ембарго. Фрегатата ще бъде изпратена към зоната на операцията най-рано към 15 април тази година за срок до три месеца от развърщането ѝ. Тя ще изпълнява задачи, свързани с извършването на охрана, конвоиране, проверка, отклонение и/или задържане на плавателни съдове в съответствие с резолюции 1970 и 1973 от 2011 г. на Съвета за сигурност. На борда на кораба ще има до 160 души, включително група за специални операции до 12 военносслужещи. В допълнение, България вече заяви готовност за участие в бъдеща хуманитарна операция, ръководена от ЕС с два медицински екипа и част от летателните часове за транспортни самолети С-17, с които разполагаме.

След като отбелязах осъществения посредством военния инструмент принос на страната ни към операциите на НАТО, ще изтъкна, че България допринася и за изграждането на Общата политика за сигурност и отбрана на ЕС практически още от самото ѝ създаване. При това нашият принос е не само политически и концептуален, но най-вече практически, чрез участие на български военносслужещи в ръководени от ЕС мисии и операции, каквато е например операцията в Босна и Херцеговина. Като страна-член ние сме заинтересовани да укрепваме и развиваме оперативните способности на ЕС и най-вече да оползотворим новите възможности, които ни предоставя Лисабонският договор. България има конкретен военен принос към каталога на силите на ЕС и заедно с Гърция, Румъния и Кипър участва на ротационен принцип с рота в бойната група на ЕС HELBROC.

Дами и господа,

Участието ни в процеса на вземане на решения в НАТО и ЕС и спечеленият авторитет от приноса ни в операции увеличават относителната тежест на България в международните отношения. Това обаче се постига не с думи и добри пожелания, а с реален и осезаем принос. За да сме уважаван партньор на международната сцена, не е достатъчно само да сме се присъединили към дадена организация, а най-вече да допринасяме за нейното развитие. Затова правителството на ГЕРБ постави фокуса върху развитието на армията и изграждането на нейните реални оперативни способности.

Що се отнася до способностите, държа да отбележа, че те не се изразяват само в придобиването на въоръжение и бойна техника, както мнозина смятат. Под способност се разбира възможността за изпълнение на дадено действие за постигане на определен резултат, при определени условия и в съответствие с възприетите стандарти, а възприетите от нас стандарти са тези на НАТО. За да имаме обаче способности, ние трябва непрекъснато да ги развиваме и усъвършенстваме. А това изисква влагането на значителни ресурси, при това в

условията на криза и силно намален бюджет. Но въпросът с финансирането не опира само до размера на заделения бюджет, но и до неговото изразходване, до приоритетното финансиране на определени дейности и не на последно място – до прозрачността и обосноваването на разходите. Затова философията на провежданите реформи е намаляване на административната тежест и освобождаване от ненужни дейности и активи, а за сметка на това – пренасочване на средства за създаване на бойни способности. Именно на способности, които да бъдат използвани в подкрепа на външнополитическите цели на страната.

Ето защо, напълно подкрепям лансираната от генералния секретар на НАТО през февруари тази година в Мюнхен идея за „интелигентната отбрана” (smart defense). Същността на „интелигентната отбрана” се заключава в това как да постигнем по-добри резултати с по-малко финанси. Тази цел предполага да излезем от шаблона на досегашните ни схващания, да сме готови да търсим нови решения, за които не сме и предполагали, че съществуват. За да можем днес, в условията на остър финансов недостиг, да имаме „интелигентна отбрана”, все повече ще разчитаме на обединяване на усилията ни и на ресурсите ни с тези на нашите съюзници. Днес е ясно, че малки държави като България не могат да си позволят да създават и поддържат пълния спектър от качествени способности в целия им обем. Ето защо сега, в условията на криза, е повече от наложително да търсим многонационални решения, като например „обединяване и споделяне” (“Pooling and sharing”) на способностите. Това значи там, където те са скъпоструващи по отношение на придобиването, поддръжката и подготовката на личния състав, отсега нататък да се ориентираме към все по-тясна координация и сътрудничество с нашите съюзници и най-вече със съседните на България страни от Алианса. Ние вече работим по практическото осъществяване на „интелигентната отбрана”, с търсене на многонационални решения и подходи в рамките на НАТО и ЕС при изграждане на отбранителните ни способности. След като заедно като съюзници сме изправени пред предизвикателствата, след като заедно, рамо до рамо, нашите войници са разположени в операции, тогава защо да не градим заедно съвместни отбранителни способности?

По-конкретно, в сферата на Военновъздушните сили няколко държави от Централна и Югоизточна Европа вече имат планове за придобиване на многоцелеви изстребител и това им дава възможност да потърсят по-тясно сътрудничество помежду си, например при обучението, обслужването, ремонта и др. Що се отнася до вече направеното, България и Гърция сключиха споразумение по Air Policing (охрана на въздушното пространство). В процес на подготовка е подобно споразумение с Румъния, а с Турция вече водим преговори. Между другото, България вече е провела редица разговори с Румъния относно идентифицирането на възможни бъдещи решения по отношение на провеждането на съвместни тренировки на екипажите и съвместно обслужване на дежурните изстребителни самолети. Също така, съвместни решения биха могли да бъдат открити и в други сфери, например при

Военноморските сили. България вече е отправила предложения към Румъния за разширяване на обмена на информация в сферата на морската сигурност, за провеждането на съвместни учения и тренировки, за оптимизиране на логистичното осигуряване на кораби при общо участие в морски операции и за провеждане на съвместни учения, с цел подпомагане процеса на сертификация на декларираните кораби. А защо да не помислим и за други области?

„Интелигентната отбрана” изисква от нас да обединим усилията си и да търсим нови форми и сфери на сътрудничество. В този аспект, считам, че за да сме успешни и полезни за НАТО и ЕС, най-напред трябва да обърнем поглед към развитието на отношенията ни с нашите съседи. Нашата визия е, че военнополитическите инициативи в Югоизточна Европа трябва да се развиват като част от евроатлантическата перспектива на региона.

Тук ще посоча значението на Процеса на срещите на министрите на отбраната на страните от Югоизточна Европа (SEDM), който очертава рамките на едно засилено военно сътрудничество и партньорство. Една от основните му цели е повишаването на доверието и прозрачността във взаимоотношенията между страните. Ние се стремим към намирането на нови, прагматични и ориентирани към резултати дейности. В тази връзка, считаме за много съществени неотдавнашните решения за приемане на Сърбия и Черна гора за пълноправни участници в SEDM. Решения, взети по наше предложение и по време на българското председателство.

В този ред на мисли изграждането и развитието на Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа е реален израз на решимостта на страните-участнички да развиват добросъседски отношения и конструктивно сътрудничество в областта на отбраната и сигурността. В тази връзка, наш приоритет е изграждането на оперативните способности на Многонационална бригада „Югоизточна Европа” (SEEBRIG). Основната цел е да имаме една функционираща бригада, готова да бъде развързана в операции по поддържане на мира, като така изразява споделената визия на страните от Югоизточна Европа и техния принос към укрепването на сигурността. По този начин ще реализираме визията си за развитието на регионалните военнополитически инициативи като част от евроатлантическата перспектива на региона. В името на по-ефективното използване на ресурсите, България вече предложи шабът на бригада „Югоизточна Европа” да бъде постоянно разположен на наша територия от 2015 г. Идея, която вече получи положителен отзив от редица страни-участнички в инициативата.

В региона на Черно море участието ни в Оперативната група за военноморско сътрудничество на черноморските държави (BLACKSEAFOR) цели създаването на благоприятна среда за сигурност и има потенциал, който предстои да бъде развиван. България разглежда въпросите на стабилността и сътрудничеството в Черноморския регион в евроатлантически контекст при участие на всички черноморски страни, както и на НАТО и ЕС. Същевременно, следва да се отбележи, че вече има редица форми и инициативи за

многостранно сътрудничество между черноморските държави и вече е време да се мисли как да се постигне синергичен ефект между тях.

Наред с регионалното сътрудничество, развитието на двустранните отношения в областта на отбраната в региона е не по-малко важно за формирането на благоприятна външна среда за сигурност. България подкрепя политиката на „отворени врати”. Ние не виждаме алтернатива на европейската и евроатлантическата интеграция за всички страни от Западните Балкани, които за да успеят, трябва да продължат реформите за постигане на критериите за членство. Не на последно място, считаме, че постигането на взаимноприемливо решение на спора между Гърция и Македония за името на западната ни съседка е важно, за да стартира възможно най-скоро процесът по реализирането на вече отравената покана за членство на Македония в НАТО.

Ние отдаваме голямо значение и на двустранното сътрудничество в областта на отбраната с Република Сърбия. Искам да подчертая, че до този момент сме осъществили няколко изключително важни за двете страни учения. Отворени сме за обсъждане на нови инициативи, включително за обмен на експертиза в процеса на изграждане на способности. Оценяваме постигнатия напредък на Сърбия в рамките на програмата на НАТО „Партньорство за мир” и изразяваме пълна подкрепа за успешното участие на страната в нея. Ще приветстваме също така евентуалното намерение на Сърбия да се присъедини в качеството на наблюдател и към Многонационалните мирни сили в Югоизточна Европа.

Днес може да направим оценката, че Югоизточна Европа се трансформира в позитивна посока. На базата на общите стратегически приоритети за членство в ЕС и НАТО, усилията на страните се обединяват в посока на консолидиране на стабилността. Нашият интерес изисква да разширяваме както регионалното, така и двустранното сътрудничество в сферата на отбраната в интерес на по-нататъшното укрепване на сигурността.

Друга широкоспектърна област на сътрудничество е контролът на въоръженията. Министерството на отбраната, съвместно с Министерството на външните работи, координира в рамките на НАТО всички дейности на държавата по прилагане на целия комплекс от договори и споразумения в областта на контрола на въоръженията и мерките за укрепване на доверието и сигурността. В условията на ограничаване на разходите на отбрана във всички страни, контролът на въоръженията като дейност ще придобива все по-голяма тежест в международните отношения и ще се превръща във все по-съществен фактор на мерките за укрепване на доверието между страните.

Дами и господа,

В заключение бих искал да кажа, че благодарение на започнатите реформи в сектора, вече сме на път да изградим българската „интелигентна отбрана” като част от колективната отбрана на НАТО. Това, между впрочем, вече е забелязано и оценено подобаващо от нашите съюзници от Алианса. Бялата книга и особено Планът за развитие на въоръжените сили, очертаха ясни

и измерими цели. Или по-конкретно това, което трябва да постигнем до 2014 г., така че да имаме модерна и боеспособна армия, готова да защитава националните и съюзните интереси, където и когато е необходимо.

Динамичните събития в Северна Африка, в широкия Близък изток и най-вече в Либия пряко или косвено засягат и нас. Предстоят важни промени в политически и социален план в редица държави, които засягат и външните ни отношения със страните от региона. Доколко адекватна ще бъде политиката на НАТО и ЕС и нашият национален принос за нейното формиране и практическо осъществяване, не е теоретичен въпрос, а въпрос на днешния ден. По този повод считам решението на правителството за участие в операциите под мандата на ООН и с ръководната роля на НАТО за много навременно.

Благодаря ви!